

Zpráva z letního kurzu „Experimentální metody ve studiu kognice a kultury“

1.–26. srpna 2011, Aarhus, Dánsko

Silvie Kotherová, FF MU, Ústav religionistiky

Pokud se někdo z nás religionistů rozhodne přemýšlet co doslova „podniknout“ o letních prázdninách, málokoho napadne vydat se na letní školu. „No přece nejsem blázen, abych půl prázdnin zabil zase školou!“ „Já bych i někam jel, ale z práce mě nepustí a dovolenou na to plýtvat nebudu.“ I takové jsou často naše odpovědi. A i přes to všechno se šest „bláznivých“ religionistů rozhodlo strávit své dovolené a prázdniny na letní škole v Aarhusu. No a co nás k tomu vlastně vedlo?

Mnozí studenti brněnské religionistiky si již jistě všimli, že se na našem ústavu začala rozmáhat ta podivná „nemoc“ nazývaná kognitivní religionistika. Objevil se dokonce i kurz, který je po ní pojmenován, a čím dál častěji se o ní dozvídáme i na jiných předmětech. Začínáme tak nějak všichni tušit, o co jde, ale co se s tím dá opravdu dělat, tak to je ještě jiná otázka. Odpovědí byl kurz uspořádaný toto léto v dánském Aarhusu: Experimentální metody ve studiu kognice a kultury. Očekávání byla různorodá, ale o kvalitu kurzu jsme se nebáli. Měl jej totiž vést všem „kognitivcům“ dobře známý Jesper Sørensen a Uffe Schjødt. Takže už nebylo s čím déle otálet. Nasedli jsme na letadlo a vyrazili čelit novým metodám...

Strukturu kurzu jsme netušili do poslední chvíle, o to větší překvapení pak bylo, když jsme se dozvěděli, že se v kurzu objeví i tzv. „kognitivní superstar“! Ale k tomu až později. Bylo nás přihlášeno něco okolo 15 účastníků. Ideální počet na to, abychom se opravdu něco naučili. Díky náročnosti kurzu však pár stoupenců odpadlo a tak konečné skóre bylo Brno:Evropa 6:6. Abych evropskému týmu nekřivdila, byl doplněn o jednoho člena z Íránu. Myslím, že je úžasné zjistit, že o kognitivní religionistiku se zajímá i člověk z muslimské země a je dokonce ochoten se za ní „za velmi problematických podmínek a přidružených rizik“ vypravit až do Evropy.

Dalo by se říci, že kurz byl rozdělen do tří částí. První část, tedy první týden, byla věnována úvodu do experimentálních metod. „No jo, ale co si pod tím představít?“ Po prvním šoku, kdy se dozvídáte, že budete muset přečíst asi tisíc stran o tomto tématu, a navíc za pár dní, se probíráte a v hlavě se vám honí celý den slova jako „závislá a nezávislá proměnná“, „hypotéza“, „manipulace“, „nežádoucí proměnná“, „kontrolní skupina“, „2 x 2 design“, „faktory“, „participanti“, „nahodilý výběr“ aj. Často si říkáte: „Horší už to nebude“, ale pak nastoupí druhý týden statistika! Pocit zmatku vystřídá lehký pocit beznaděje. Ta však jakýmsi zázrakem pomalu začíná ustávat a mlhu, kterou nastavila na počátku, začínají prosvěcovat paprsky porozumění. „Ano, to je to, proč jsme sem přece přijeli! Vždyť jsme chtěli porozumět těm podivným článkům z kognitivní religionistiky!“ Třetí týden byl pak věnován konkrétním metodám (EEG, FMRI, Blood measuring, Economic games atd.). Součástí této sekce byl také otevřený přístup do tzv. „Mindlabu“, kde jsme mohli

vidět všechny přístroje za běhu. A najednou člověk stojí v místnosti plné blikajících světýlek, na zdi výstražná cedule „Pozor, radiace“ a vy nevíte kam koukat dřív. No jako malé děti v hračkárně.

Podstatná část kurzu byla tvořena seminární formou. Studenti byli rozděleni do tří skupin. I přesto, že měl každý student vypracovávat vlastní projekt, jeho povinností bylo jej konzultovat v rámci své skupiny. Ta mu pak dodávala zpětnou vazbu ještě před tím, než svůj projekt prezentoval před učiteli. Skupinová práce nebyla nic zřídkavého, a tak se stávalo, že jste téměř každou druhou večeri protáhli do půlnoci, protože se ukázalo, že „skupinová večere“ je výborný nápad, jak propojit příjemné s užitečným. No, a nemyslete si, že pak se člověk odebral do postele. Ne! Zítra přijde Pascal Boyer a je nezbytné přečíst si texty, které poslal. A probírat je budeme hned ráno.

Ano, nejzajímavější část kurzu byla naplněna návštěvou významných osobností kognitivní vědy. Ty pak v rámci letní školy přednášely nejen veřejné přednášky, ale rovněž docházely do naší malé učebny, v níž nám byly doslova „vydány napospas“ nebo by se také dalo říci „k dispozici“. Náplní práce těchto odborníků však nebylo jen odpovídat na naše dotazy, ale i oni sami si pro nás měli připravit seznámení s jejich konkrétními projekty, na nichž právě pracují. Cílem jejich vystoupení nebylo ohromit nás (i když se to samozřejmě samovolně stávalo), ale ukázat i problematické aspekty v experimentálním výzkumu.

Takže jsme nazřeli do zákoutí problémů studia rituálu ve spojení s obsedantně kompulsivní poruchou (Pascal Boyer), do problematiky sociální kognice, poruch autistického spektra, přemrštěného napodobování a schopnosti učení (Uta Frith), rovněž do výzkumů hypnotických stavů (Peter Deeley), modlitby a charismatu (Uffe Schjöldt), do metodologie zobrazovacích metod ve výzkumu (Chris Frith), zapojení experimentálních metod do terénního výzkumu (Dimitris Xygalatas) a také do problematiky vlivu emocí na naši morálku a rozhodování (Jesse Prinz).

Letní škola však neskýtala jen učení, čtení a přednášky. „Jsme přeci v Dánsku!“ Samotné město Aarhus, když zrovna neprší, je jako stvořené pro množství výletů. Můžete se vypravit na nedalekou pláž, a pokud máte velrybí kůži nebo dostatečnou odvalu, můžete vyzkoušet srpnové Baltské moře. Příjemné jsou procházky nejenom ve starém přístavu s výhledem na několik majáků, ale i v moderním přístavišti, kde si můžete zkusit sami zachytat ryby nebo se jen kochat ostatními rybáři. Samozřejmě nákup čerstvých ryb je velkým lákadlem pro všechny milovníky dobré kuchyně.

Samotný historický střed města, protkaný sladkovodním kanálem ústícím přímo do moře, je výzvou obzvláště v podvečer, kdy se rozsvítí malé kavárničky a restaurace. Odtud pak můžete pozorovat západ slunce, který prosvěcuje obrovskou duhu umístěnou na muzeu moderního umění (ARoS). Speciální zmrzlina z kousků čokolády, oříšků nebo i gumových medvídků, vytvořená v jedné z místních cukráren, pak rozzáří tváře každého milovníka sladkostí. Pro romantické povahy Aarhus skýtá obrovské zahrady, ve kterých můžete strávit několik hodin a stále nedojdete na konec. Navíc se uprostřed těchto parků a zahrad často konají celodenní letní akce v podobě různých hudebních festivalů nebo techno party. Tehdy uvidíte celé rodiny oblečené do svátečního oděvu ležící na dece, popíjející šampaňské a poslouchající různé hudební styly (house, techno, trance aj.). Zaběhat si pak můžete jít do lesa, který je uprostřed města a svou rozlohou sahá až ke zmíněné pláži.

I studentský kampus vás rozhodně nenechá sedět doma. Budovy kampusu jsou zděné a porostlé břechtanem. I přes to, že si je z počátku pletete, časem si je oblíbíte a připadáte si jako v pohádce, a to i proto, že jsou zasazeny do překrásných parčíků, plných malých potůčků ústících do tvarově rozličných jezírek. A pak se nemůžete divit, když se lavičky parku hemží studenty, kteří tu a tam odhodí kus rohlíku někomu z ptací populace, jež přebývá na vodních hladinách. Jiní zase právě odstartovali místním již dobře známý závod lodiček a opodál se odehrává na šachových stolcích rozehraná partie. Pokud se však zeptáte na důležitá místa kampusu, všichni ukáží jen jedním směrem – k místním kolejím: „Támhle v té budově, tam bydlel dánský princ!“

Pokud si chcete Dánsko ještě více užít, a navíc za dobrou cenu, je zde připraven pro studenty letní školy i speciální program. Ten si můžete zakoupit jako jeden velký balíček nejrůznějších akcí nebo je možnost vybrat si jen některé jeho části, které vás zaujaly. Tak se můžete účastnit tzv. social eventů, kde se spolu s ostatními studenty vydáte poznat samotné město a jeho kulturní dění. Ochutnáte tak nejen místní kulinářskou kuchyni, ale i BBQ na pláži nebo zažijete páteční bujarý večer v jednom z místních klubů. Přitom všem se vás pokusí naučit podivná slova typu „rødgrød med fløde“, jejichž výslovnost vám zabere půl večera, načež se dozvíte, že se jedná o místní dezert (lesní plody se smetanou). Na programu jsou také rozličné společenské hry v místních parcích nebo plážový volejbal. Kulturně se můžete vyžít v místním muzeu moderního umění, v němž se setkáte s místností naplněnou dýmem, s rozličnými vizuálními efekty nebo s obrem, který sahá přes tři patra.

Jinou oblast, kterou program rovněž pokrývá, jsou výlety po známých dánských atrakcích. Každého zainteresovaného člověka pak musí napadnout Legoland.

Pro dobrodružnější povahy je nachystán výlet spojený s kanoistikou a výstupem na „Nebeskou horu“. Nečekejte však, že byste se dotkli nebes! Himmelbjerget i přesto, že je považován za jeden z nejvyšších bodů Dánska, měří pouhých 147 metrů, tudíž je zdolatelný téměř pro každého. Výlet, který si však určitě nenecháte ujít, je směřován k nejsevernějšímu cípu Dánska. „A co je tam tak zajímavého?“ Moře viděl jistě skoro každý z nás, ale dvě moře bojující vlnami proti sobě, jsou prostě specialita. Skagerak a Kattegat, jak je nazývají místní, jsou vlastně Severní a Baltské moře, která obklopují Dánsko a na jeho severním cípu se slévají v jedno. Nádherná podívaná vás prostě strhne a navíc se za malou chvíli přistihnete, jak v poměrně chladném počasí zouváte boty a jdete vyzkoušet každou nohou zvlášť, které z moří je studenější. A pokud byste neměli čas zajet si do Afriky podívat se na poušť, Dánsko vám to vynahradí. Čtyři miliony krychlových metrů písku totiž obsahuje největší severoevropská pohybující se duna, po které se můžete vyšplhat až na vrchol a třeba si v ní udělat i tzv. andělíčka.

Pokud byste se tedy rozhodli vydat do Aarhusu, ať už na letní školu, nebo třeba na celý semestr, rozhodně si vezměte ze svého šatníku nejrůznější druhy oblečení, věřte, nebudete překvapeni, pokud jich vystrídáte několik za den. A nejpodstatnější slovo na závěr: „pláštěnka“!